Змалювання хижацьких засобів капіталістичної експлуатації в п'єсі «Хазяїн»

В основі п'єси «Хазяїн» лежать реальні факти капіталістичної дійсності кінця XIX століття, коли на поверхню економічного життя України випливали спритні хижаки — українські «чумазі». Карпенко-Карий розкрив хижацьке обличчя українського «чумазого», показав, яка це страхітлива, темна сила, що нещадно визискує й пригнічує народ. У комедії «Хазяїн» показано кілька типів управителів маєтку Пузиря. Для них основний засіб наживи — хижацька експлуатація робітників.

Пузир — типовий образ українського мільйонера-глитая. Письменник виразно змальовує риси характеру експлуататора: скупість, егоїзм, жорстокість, некультурність, упертість, самодурство, безмежну жадобу до наживи, зневажливе ставлення до освічених людей. У нього дуже багато найманих робітників, але їх він годує гірше, ніж собак. Хліб такий поганий, що один з робітників, звертаючись до дружини Пузиря, говорить: «Хіба це хліб? Пополам з половою, поки свіжий, то такий глевкий, що тільки коники ліпить, в горло не лізе, заліплює пельку; а зачерствіє — тоді такий твердий, як цегла, — і собака не вкусе».

Пузир носить подертий одяг, відмовляє в обіді своєму спільникові в шахрайських махінаціях Маюфесу. Епізод з пошиттям халата теж є яскравим прикладом, що показує мету Пузиря — прагнення скрізь і в усьому до наживи.

І ця підступна мета штовхає експлуататора на шлях злочинних махінацій. Він добре усвідомлює, що, погодившись взяти участь у прикритті банкрутства купця Михайлова, порушує державні закони. Пузир боїться відповідальності, та не може з собою нічого вдіяти: його притягує великий зиск і примушує стати на небезпечний шлях.

Першими помічниками хазяїна є Феноген і Ліхтаренко. Це хижаки в людській подобі, що у всьому наслідують свого хазяїна, запопадливо крутять його «хазяйське колесо». Ліхтаренко спритніший за Феногена, він глибше розуміє, як крутиться колесо капіталістичної машини, знає, що одні пролізають крізь те колесо, а інших воно давить. На відміну від Феногена, Ліхтаренко не плазує перед хазяїном, а сміливо і нахабно говорить про своє злодійство, як про якісь заслуги, виправдовуючи свої дії законами капіталістичної дійсності: «Всі рвуть, де тільки можна зірвать — не візьмеш ти, то візьмуть з тебе». Ліхтаренко не боїться за себе, бо знає, що він дає великі прибутки хазяїнові. Пузир йому наказує жорстоко ставитися до робітників: «Наділи мужицькі на десять літ в оренду взять! А як мужик зостанеться без землі, роби з ним, що хочеш!» Руками Ліхтаренка Пузир грабує селян, морить їх голодом та здійснює інші злочинні заходи.

Феноген — потайний злодій. Він лицемірний, улесливий, спритний і підступний, як змія. Багато років Пузир уважає його своєю «правою рукою», але Феноген обманює його, наживаючи собі велике багатство. Він діє так хитро, що Пузир вірить йому. Феноген нагарбав так багато грошей, що хоче сам стати великим хазяїном і шукає собі шматок землі. Багатство для Феногена, як і для Пузиря, — мета життя.

У п'єсі «Хазяїн» висвітлено важливу й злободенну тему. І. Карпенко-Карий показує типові картини системи господарства капіталіста-землевласника та руйнування бідняцьких

господарств в умовах капіталізму. Драматург послідовно розвиває демократичну ідею боротьби проти «темного царства» хижаків, жорстоких, звироднілих експлуататорів трудового народу.